

◆ سهمیم شدن مردم در ارزش‌های افزوده ایجاد شده

افزون بر این‌ها در اصل ۳ راهنمای این سند، به‌کارگیری رویکرد مشارکتی و تقاضامحور آمده است که بر حضور حداکثری مردم در انواع فعالیت‌های احیاء، بهسازی و نوسازی محدوده‌ها و محله‌های هدف و اجتناب از رویکردهای یک‌سویه بالا به پایین تأکید دارد. همچنین در سه بند ۱۲، ۱۳ و ۱۴ آن نیز هنگامی که از سهمیم شدن ساکنین محلی در صرفه‌ها و ارزش‌های افزوده‌های ایجاد شده در فرآیند احیاء، بهسازی و نوسازی شهری، اجتناب از مداخله دولت، شهرداریها و سازمانهای وابسته به آنها در محدوده‌ها و محله‌های هدف به قصد صرف کسب درآمد و اجتناب از مداخلاتی که منجر به جابجایی گسترده ساکنان محدوده‌ها و محله‌های هدف گردد مدنظر بوده است.

◆ چگونگی تحقق مشارکت مردمی

در راهبردهای ۴، ۵، ۶ و ۸ این سند چگونگی تحقق بخشیدن به این مشارکت را میتوان دید. برای نمونه در راهبرد ۴ جلب مشارکت ساکنان و شاغلان محدوده‌ها و محله‌های هدف از طریق تسهیل شکل‌گیری شوراهای محله، سازمان‌های مردم‌نهاد، دفاتر خدمات نوسازی و تعاونیها و سایر نهادهای تسهیل‌گر توسط شوراهای اسلامی شهرها مورد توجه قرار گرفته است. همچنین اولویت‌دهی به اجرای پروژه‌ها توسط تشکیلهای مردمی - محلی با تأکید بر تعاونی‌ها و استفاده از ظرفیت‌های قانون تشکیل تعاونی‌های توسعه و عمران شهرستان و حمایت از تشکیل تعاونیهای مالکان مستغلات در آن دسته از بلوک‌های شهری که نیازمند تجمیع و تنظیم مجدد زمین است؛ از جمله شیوه‌هایی است که در این سند قید شده تا بتواند از حضور نیروهای مردمی در این جهت استفاده نماید. این تعاونی‌ها در واقع به‌عنوان نماینده مالکان برای تجمیع، قطعه‌بندی و تنظیم مجدد اراضی در مراجع قانونی مربوط از جمله ادارات ثبت اسناد و املاک به شمار می‌روند.

◆ تسهیل حضور سرمایه‌گذاران

در راهبرد ۵ و ۸ مشارکت اقتصادی مردم مورد توجه است. در راهبرد پنجم تسهیل سرمایه‌گذاری و ایجاد نظام انگیزشی مناسب به‌مثابه سازوکار تشویقی سرمایه‌گذاری بخش خصوصی از جمله ساکنان و مالکان مستغلات در محدوده‌ها و محلات هدف قید شده و همچنین بند ۴ راهبرد هشتم به انتشار اوراق مشارکت و استفاده از سایر ابزارهای مالی قانونی توجه کرده است. علاوه بر مشارکت اجتماعی و اقتصادی در سطوح کلان حتی میتوان به توسعه آموزش - های فنی حرفه‌ای و مهارتهای پایه (راهبرد شش) به‌عنوان ابزاری جهت استفاده حداکثری از نیروی مردمی در جهت پیشبرد سیاستهای توانمندسازی نگرست.

◆ قوانین پشتیبان اسناد

در مجموعه قوانین و مقررات مربوط به سکونتگاه‌های غیررسمی و بافتهای فرسوده شهری نیز مواردی از توجه به مشارکت مردمی، به چشم می‌خورد.

◆ مشارکت‌های غیرمستقیم مردمی

برای نمونه ذیل بند دو و سه ماده دوم قانون ساماندهی و حمایت از تولید و عرضه مسکن، در راستای حمایت از تولید و عرضه مسکن برای گروههای کم‌درآمد به مشارکت تعاونیها، گروه‌ها یا خیرین و واقفان مسکن‌ساز یا سایر تشکیلات غیردولتی مرتبط اشاره شده است. همچنین در سایر بندها به بخش غیردولتی و سرمایه‌گذارهای داخلی اشاره شده است می‌توان توجه به مشارکت نیروهای مردمی را درک کرد (بندهای ۴ و ۵). در اصل چهار از اصول هادی سند توانمندسازی و ساماندهی اسکان غیررسمی (آذر ۱۳۸۱) تحت عنوان «حق اقامت و امنیت در سکونت به همراه مسئولیت‌پذیری مدنی» میتوان به تبیین و ضرورت مشارکت مردمی پی برد. در این اصل، بر خورد با اسکان غیررسمی، در قالب سیاست‌گذاری بر مبنای تفهیم انجام تکالیف و وظایف شهروندی ساکنان در برخورداری از این حق است. این امر از دیدگاه تدوین‌کنندگان این سند باید به نحوی صورت گیرد که «متناسب با این تلاش و ادای دین مدنی، ارتقای تدریجی زندگی این اجتماعات تحقق یابد». همچنین از این منظر مشارکت فعالانه و انگیزه و تعهد در ارتقای تدریجی جمعی، ضرورت ضمنی کمکه‌های دولتی است.

در کنار نهادهای دولتی - عمومی و دفتر اجرایی مستقر در محل حضور دارند. در بند ۴ دومین راهبرد تدوین شده در سند مزبور، مشارکت نهاد منتخب محلی و تحت هدایت و نظارت ستاد ساماندهی منطقه در چارچوب رویکرد شهر نگر و توانمندسازی و در راستای راه‌اندازی و کمک به تهیه طرحهای بهسازی برای ساماندهی اسکان غیررسمی بار دیگر مورد تأکید واقع شده است.

◆ مشارکت زنان، جوانان و تهیدستان شهری

علاوه بر این در بند پنجم تدوین سازوکارهای تعامل و اقدام مشترک نهادهای مردمی در کنار نهادهای دولتی - عمومی در سطوح محلی، منطقه‌ای و ملی مورد توجه قرار گرفته است، همچنین به برقراری نظام اداری و حکومت‌داری خوب شهری در جهت مشارکت و همگرایی تمامی بازیگران و نقش‌آفرینان به‌ویژه برای زنان، جوانان و تهیدستان شهری برای توسعه همه‌جانبه اسکان پیرامونی در هماهنگی با شهر اصلی اشاره شده است. مشارکت مردمی را می‌توان در قالب تشویق سازمانهای غیردولتی برای حضور و اثرگذاری در فرایند توانمندسازی نیز مشاهده کرد. در واقع حضور مردم چه از میان منطقه هدف و چه خارج از آن در جهت مشارکت مورد توجه قرار گرفته است. البته این مشارکت در امر انتقال دانش فنی و مدیریتی لازم برای پاسخگویی به مشکلات و مسائل ناشی از اسکان غیررسمی و به‌ویژه برای آموزش مهارتهای شغلی، حقوق مدنی و حفاظت از محیط‌زیست تعریف شده است (بند هفتم). افزون بر این سعی شده تا بازم به شناسایی و به‌کارگیری روشهای مشارکت ساکنان در خدمت‌رسانی زیربنایی و با دوام سازی و اصلاحات لازم فنی در این سکونتگاهها، مانند مقاوم‌سازی در برابر زلزله و روشهای تجمیع قطعات، توجه شود.

◆ ایجاد صندوق‌های مالی محلی

این سند در جهت تحقق اهداف خود بار دیگر در کنار منابع دولتی به برانگیختن مشارکت فعال توجه دارد، توجه به تجهیز و بسیج منابع و تلاش جمعی از محورهای مورد توجه در این باره است. همچنین ذیل بند پ-۲ ایجاد صندوقهای محلی برای خرده وام و پس انداز مسکن و اشتغال با مشارکت و سرمایه اولیه خود مردم و ضمن بهره‌گیری از منابع دولتی، عمومی و خصوصی از دیگر محورهایی است که در جهت بستر سازی مشارکت مردمی مورد تأکید قرار گرفته است. در بند پ-۵ نیز اعطای امتیازات بخش دولتی - عمومی به کیفیت و کمیت مشارکت همگانی در ارتقای محیطی سکونتگاههای غیررسمی موجود مرتبط شده است.

◆ اذعان دولت به نیاز به سرمایه اجتماعی و اقتصادی مردم

بدین ترتیب به‌موازات نقش دولت و نهادهای عمومی بار دیگر مشارکت مردمی مورد توجه است. به همین جهت برقراری سازوکارهای مناسب در راستای ایجاد ظرفیت و زمینه لازم جهت هماهنگی دستگاهها و چگونگی مشارکت مردم از اهمیت برخوردار است. تدوین‌کنندگان این سند ضرورت مشارکت مردم را این چنین برمی‌شمارند که «چنانچه ساکنان این نواحی سرمایه اجتماعی و اقتصادی خود را که همان روحیه همکاری اجتماعی، ابتکارهای شخصی، دارایی‌ها (زمین، حق سر قفلی و دارایی‌های نقدی و غیر نقدی) و ... است، به میان نیاورند، اقدامات دستگاه‌های دولتی در این زمینه بی‌نتیجه خواهد ماند».

از این‌رو، در این سند به مشارکت اجتماعی و مالی مردم و بخش خصوصی به‌عنوان اصول محوری توجه شده و اقدامات دستگاه‌های دولتی به بستر سازی (ابزار سازی، نهاد سازی، ظرفیت سازی و توانمند سازی) بر اساس اولویت‌ها معطوف شده است.

در تعریف مفاهیم در این سند حول مفهوم توانمندسازی آمده است: «افزایش توان اجتماعی - اقتصادی و فرهنگی ساکنان برای اداره زندگی خود و مشارکت در فرایند ساماندهی محدوده‌ها و محله‌های هدف». این تعریف همان گونه که پیش‌تر نیز گفته شد نشان می‌دهد توانمندسازی، مشارکت را در بطن خود دارد و اصولاً اگر اقدامی در جهت افزایش بنیه ساکنان این محلات صورت می‌گیرد، در جهت افزایش ضریب مشارکت آنهاست.